

E Kūkākūkā

'Owehe Laulā:

Ma kēia ha'awina, e pā'ani ana nā haumāna i ka pā'ani "kelepona" i mea e maopopo ai lākou pehea e loli ai i nā mo'olelo inā mālama 'ole i ia mau mo'olelo. He mea nui ke ku'una ha'i waha i ka mālama 'ana o nā mo'olelo a me nā mō'aukala i hō'ili 'ia mai kēlā hanauna a i kēia hanauna.

Nā Pahuhopu:

E a'o ana ka haumana:

- 'o ke ku'una ha'i waha kekahi ku'una mo'omeheu e hō'ili 'ia i nā mo'olelo mai ka waha mai i palapala 'ole 'ia;
- he ku'una ha'i waha ko Hawai'i;
- ke ko'iko'i o ke ku'una ha'i waha, ka hō'ili 'ia o ia mau mo'olelo mai kēlā hanauna a i kēia hanauna; a me
- pehea e mālama ai i nā ku'una mo'omeheu.

Nā Pono Ha'awina:

- Ka Pepa 'Ike Kumu: "Ke Pī O Kamaka"
- Ka Pepa Ha'awina Haumana: "E Kūkākūkā"

Pili I Ka Hawai'i

Ua like ka unuhi Pelekane o ia hua'ōlelo Hawai'i o mo'olelo me ka mō'aukala Hawai'i a me ka mo'olelo Hawai'i.

Nā Pane I Ka Pepa Ha'awina Haumana:

1. b) He ku'una ha'i waha i hō'ili 'ia nā mō'aukala a me nā mo'olelo mo'omeheu i kēlā hanauna a i kēia hanauna i palapala 'ole 'ia.
2. Pololei
3. E 'oko'a ana nā pane akā eia kekahi pane pololei: e ho'olohe iā Kupuna, e a'o ana pehea e ha'i mo'olelo ai i nā 'ano mo'olelo mo'omeheu like 'ole, e ha'i mo'olelo i nā haumāna hou a'e, a pēlā aku.

E Kūkākūkā

Ke Ka'ina Hana Ha'awina:

1. E wehewehe aku i ka wā kahiko, ua ha'i waha ka po'e Hawai'i i nā mo'olelo mō'aukala a me nā mo'olelo mo'omeheu. Mau nō ke ku'una ha'i waha o nā kūpuna o kēia au.
2. E ho'oka'awale i 5 -10 mau haumana i nā hui pākahi. E koho i ho'okahi haumana mai nā hui pākahi a e lawe aku iā lākou i kahi 'ē a 'e i waho o ka lumi papa. E noi i nā haumāna e ho'olohe pono ke heluhelu 'oe i kekahi mo'olelo no ka mea pono lākou e ha'i hou i ka mo'olelo i ko lākou hui. E heluhelu ka mo'olelo "Ke Pi O Kamaka" mai ka pepa 'ike kumu.
3. E ho'i hou i ka lumi papa a e noi i nā haumāna e hui pū me nā haumāna i ko lākou hui. E wehewehe aku i ka papa, ua heluhelu 'oe i ka mo'olelo i ho'okahi haumana i nā hui pākahi. E pā'ani ana lākou i ka pā'ani kelepona i loko o nā hui. Pono ka haumana mua e 'ōlelo hāwanawana i ka mo'olelo (mai kona waihona ho'omana'o) i ka lua o nā haumana. Pono ka lua o nā haumāna e 'ōlelo hāwanawana i ka mo'olelo i ke kolu o nā haumāna a ho'omau i ka hope loa o nā haumana.
4. Ke pau ka pā'ani, pono nā haumāna hope loa e ha'i hou ka mo'olelo i ka papa.
5. E kūkākūkā i nā mea like a me na mea 'oko'a i nā mo'olelo o nā hui pākahi. E heluhelu i ka mo'olelo maoli i ka papa.
6. E kūkākūkā i nā mea like a me nā mea 'oko'a i nā mo'olelo o nā hui a me ka mo'olelo maoli. He mea nui ke ku'una ha'i waha i ka mālama 'ana o nā mo'olelo a me nā mō'aukala i hō'ili 'ia mai kēlā hanauna a i kēia hanauna. Ke ha'i mo'olelo nā haumāna i nā mo'olelo o nā kūpuna, he mea nui ka ha'i hou o ia mo'olelo me ka pololei. Inā 'oko'a nā mo'olelo i ha'i 'ia e nā kūpuna, e nīnau i nā haumāna ka hopena o kēia.

Ke Pī o Kamaka

Ma ka moku-puni o Kaua‘i i uka i Kōke‘e, ua ulu maika‘i nā mea‘ai like‘ole. ‘O ke kalo ‘oe, ‘o ka ‘uala ‘oe, ‘o ka mai‘a ‘oe, ‘o ke kō ‘oe; ua ulu a māhuahua. I kēia lā ‘a‘ole ulu nui nā mea‘ai i laila. No ke aha mai? Ua noho ‘o Kamaka, he kanaka pī, i laila. Ua mālama ‘o Kamaka i kona ‘ohana wale nō. ‘A‘ole ‘o ia i hā‘awi aku i mea‘ai i nā kānaka ‘ē a‘e no laila ua pala nā mea kanu i kahi i ulu ai a pohō wale.

Ua noi nā kānaka pōloli a māluhiluhi iā Kamaka i mea‘ai akā mākonā kona ‘ano a ua ‘ōlelo ‘o ia, “E holo aku, ‘a‘ohe lawa ka mea‘ai nāu, lawa ihola ka mea‘ai no ko‘u ‘ohana wale nō.” Mahalo a hā‘awi aku ka hapanui o nā po‘e Hawai‘i ke loa‘a ka mea‘ai no ka mea mālama lākou i ka ‘āina a mālama ka ‘āina iā lākou. Akā na‘e ‘oko‘a ke ‘ano ‘o Kamaka a ua hele a kaulana ‘o ia i kanaka pī. Ua kapa ‘ia ‘o ia e ka po‘e ma ia wahi, “Kamaka Pī.”

I kekahi ‘auinalā, ua kipa mai kekahi kanaka i ko Kamaka wahi noho. He kanaka pilikua ‘o ia mai kahi ahupua‘a ‘ē a‘e a ua lilo ke kānaka i ka uhiwai kakahiaka. Ua ki‘ihele ‘o ia i ka nahele no nā hola he nui a i kona ‘ike akula o ia ‘āina māhuahua ua kāhea ‘o ia i ke kanaka i mālama i kēia ‘āina. “E ia nei, noho kekahi i ‘ane‘i?” Ua puka akula ‘o Kamaka mai kona hale a ‘ī maila ‘o ia, “e holo aku ‘a‘ohe o‘u mea nou,” a ho‘i ‘o ia i kona hale a pani ka puka. Ua pū‘iwa ke kanaka pilikua. Ua hōa‘o ‘o ia e moe ma ka lihi o ka nahele i kēlā pō, akā na‘e ‘anu‘anu ka pō a pulu ka honua. I ia lā a‘e ua pā mai ka lā a ua ho‘i ‘o ia i kona hale akā nāukiuki kona na‘au ke no‘ono‘o ‘o ia i ka hana a Kamaka. I kēlā pō, ua ho‘i ‘o ia i ka ‘āina o Kamaka a huki i nā mea kanu ‘oi loa. I kēlā me kēia pō ua ho‘i ‘o ia i kona ‘āina a huki i nā mea kanu i hiki ‘ole nā mea kanu ke ulu hou ma kona ‘āina. I kēia mau lā, he ‘āina panao.

E Kūkākūkā

1. He aha lā ho'i ke ku'una ha'i waha?
 - a) He ku'una kēia i ka mālama 'ana i kou niho.
 - b) He ku'una ha'i waha i hō'ili 'ia nā mō'aukala a me nā mo'olelo mo'omeheu i kēlā hanauna a i kēia hanauna i palapala 'ole 'ia.
 - c) He ku'una kēia e mālama i nā mō'aukala a me nā mo'olelo mo'omeheu ma o ka palapala 'ana.
 - d) He ku'una hō'ike ha'i waha kēia i nā haumāna a pau i kēlā me kēia makahiki.

2. Pololei a i 'ole 'A'ole Pololei: He mea nui ke ku'una ha'i waha i ka hō'ili 'ia o ia mau mo'olelo me ka loli 'ole mai kēlā hanauna a i kēia hanauna.

3. Pehea e mālama ai nā 'ōpio i nā ku'una ha'i waha Hawai'i?
